

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ

У статті досліджено особливості формування інноваційної культури учителя та його готовність до застосування інтерактивних технологій у своїй професійній діяльності. Визначається роль учителя в функціонуванні та розвитку суспільства.

Ключові слова: педагогічні технології, інноваційно-педагогічна діяльність учителя, навчально-виховний процес, світогляд, суспільство, освіта, культура.

Сьогодні у глобальному цивілізаційному контексті розробляються й втілюються ідеї неперервної освіти, її гуманізації, соціально-культурної орієнтації, використання нових інформаційних технологій. У суспільній свідомості все більше утверджується розуміння значимості освіти як найважливішої духовної цінності, фактора соціального просування й професійного зростання, який забезпечує більш високу якість життя в різних його проявах. ХХІ століття як епоха інновацій потребує нового учня й конкурентноспроможного учителя з властивими йому прагненням до вивчення, узагальнення й упровадження передового досвіду, досягнень науки й техніки. Одним із основних освітніх завдань є розгляд вирішальної ролі професійної діяльності педагога. У теорії освіти складаються певні уявлення про образ учителя, предикати його ідеального образу як-от: освіченість, гуманістична орієнтація, готовність до прийняття незвичайної інформації, творча діяльність, діалогічність мислення, готовність нести моральну відповідальність за результати професійної діяльності, розвинене відчуття часу, здатність міркувати про майбутнє тощо. На часі – потреба культурологічної експертизи змісту, методів і форм педагогічної освіти; осмислення нової освіти, пов'язаної з новітніми технологіями.

Інноваційні процеси в галузі освіти виникали у різні історичні періоди, визначаючи її розвиток. Найбільш широкого масштабу вони досягли вкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в Росії, Німеччині, Франції та США, маючи яскраво виражену спрямованість й нестандартність підходів до навчання та виховання. Прогресивні педагогічні ідеї були сприйняті та розвинені у школах Росії у 20-30-х роках (школах-комунах, школах-лабораторіях тощо), інноваційний досвід яких висвітлювався у працях А.Пискунова, З.Равкіна, С.Шацького.

З огляду на те, що сьогодні в Україні відбуваються глибокі соціальні, економічні й духовні нововведення, виникає необхідність реформи освіти, яка має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкриттю її здібностей, задоволенню різноманітних освітніх потреб, забезпеченню пріоритетності загальнолюдських цінностей, формуванню готовності учителя до інноваційної діяльності. Це, в свою чергу, свідчить про те, що актуалізується потреба формування інноваційної культури вчителя.

Вимоги, які ставляться до будь-якої форми суспільної діяльності, незмінно пов'язані з культурою, високий рівень якої – гарант ефективності праці, і, особливо, педагогічної.

Проблема удосконалення професійної культури вчителя стає пріоритетним завданням, позаяк від рівня його професійних знань у вирішальній мірі залежить успіх оновлення сучасної освітньої галузі. Як засвідчують наші спостереження, педагогічні навчальні заклади не забезпечують повною мірою розвиток професійно-особистісних якостей як інтеграції зовнішніх вимог і внутрішньої сутності людини. Окрім того, в освітніх установах поширюється інноваційна педагогічна діяльність, пов'язана з відмовою від відомих штамтів, стереотипів у навчанні, вихованні й розвитку підростаючого покоління.

Аналіз актуалізованих джерел з означеної проблеми свідчить про посилену увагу до процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, можливостей системи післядипломної освіти. Так, зокрема, фундаментальні проблеми підвищення професійного рівня педагога висвітлено у працях В.Бондаря, І.Жерносека, М.Красовицького, С.Крисюка, В.Маслова, Н.Протасової, О.Тонконової, П.Худоминського. У роботах психологів

Л.Божович, Н.Кузьміної, Ю.Кулюткіна, Г.Сухобської розроблено психологічні засади розвитку особистості учителя, визначено професійно-особистісні якості педагогів відповідно до їх соціальної ролі. Окремі аспекти формування інноваційної культури вчителя знайшли своє відображення в роботах Л.Борисова, А.Даринського, Л.Колеснікова, М.Кларіна, А.Ніколаєва, П.Пострякова, В.Пуцова, В.Сластьоніна, В.Турченко, В.Фокіна та ін.

Мета статті – розкрити суть поняття “інноваційна культура вчителя”, розглянути шляхи підвищення її рівня та особливості формування.

Інноваційна культура особистості все більше визначається сьогодні рівнем здатності тієї чи іншої людини до творчого (продуктивного) й критичного (оцінюючого) мислення, які, зрозуміло, потрібні для ефективного розв’язання інноваційних завдань.

Загальновідомо, що культурна людина – віддана своїй справі, духовно багата особистість, що має творчі здібності. Важливо зазначити, що феномен “культура” багатозначний і характеризується складністю та багатовимірністю. Відтак, серед великої кількості визначень поняття “культура” слід виокремити основні її положення, а саме: людина – творець і водночас продукт культури, основне її джерело; культура гуманістична й людинотворча за суттю. Загалом, культура – специфічно людський спосіб буття, який визначає весь спектр практичної та духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою.

Як ми вже зазначали, інновації в освіті, безумовно, вимагають вироблення інноваційної культури – знань, умінь й досвіду цілеспрямованої підготовки комплексного упровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового.

Усталена думка про те, що комплексне дослідження інноваційної культури доцільно виконувати в контексті загального змісту культури, а також у розрізі структури інноваційної культури, виявлення її функцій та основних проявів, предметної діяльності, розроблення напрямів формування, впливу на ступінь розвитку інноваційних процесів та ефективність проведення державної інноваційної політики.

Місія педагога в суспільстві, орієнтованому на майбутнє, повинна змінюватися. Сучасний учитель не може підтримувати власний авторитет тільки своїм соціальним статусом. Доволі часто дослідники наголошують, що в тих сферах суспільно значущої діяльності, які потребують прояву особистих якостей (мистецтво, наука, освіта), найважливішим чинником інноваційного розвитку є певні характеристики особистості. А тому якість освіти варто визначати не стільки за мірою навченості, скільки за рівнем культури людини.

Зокрема, глибокі знання учителем навчального предмета, його психологічна та технологічна культура є передумовою реалізації новітніх технологій в освітній процес. Так, приміром, учитель повинен володіти цілісною системою природних можливостей, як-от: стійким психологічним здоров’ям, спеціальними здібностями, певними особливостями темпераменту. Вагомими для педагога є мотивація та напрям діяльності, емпатія, толерантність, психологічна грамотність і компетентність, рівень розвитку комунікативних та організаційних здібностей, виявлення акцентуацій тощо.

Як засвідчує педагогічна практика, задля ефективного використання інноваційних технологій учителю слід ознайомитись з досягненням у відповідній науковій галузі, виявити комплекс дослідницьких методів, прийомів та методик, доступних для використання. В свою чергу, педагог повинен керуватись оптимістичною концепцією – кожен учень має власний досвід, який треба використати задля розвитку його творчого потенціалу. Отож, вище означене дає підстави стверджувати, що уміння реалізувати новітні технології є показником високого рівня професіоналізму та інноваційної культури педагога.

Образ сучасного педагога, на жаль, відрізняється від вимог сучасності. Як засвідчують соціологічні дослідження, кожній третій респондент (34 %) вважає діяльність учителя задовільною, 42 % – висловлюють певний рівень незадоволеності роботою педагогів. Як позитивні риси відзначаються “висока освіченість” (10%), “розум” (5%), “знання своєї

справи” (7%), “вимогливість” (2%), “сумлінність” (2%), “працьовитість” (2%). Відповідно серед опитаних учнів 42,3 % відповіли негативно про своє бажання бути схожими на наставника; 42,3 % – не замислювалися про це й тільки 15,4 % вбачають у своєму вчителєві взірець для наслідування.

Показовими у даному сенсі є уміння педагога мислити й приймати рішення; прагнення систематично удосконалювати професійний рівень та педагогічну майстерність; самоосвіта. Творчий інноваційний стиль діяльності учителя потребує від нього наявності таких якостей, як-от: здатність бачення проблеми, самостійність суджень, оригінальність мислення, легкість асоціювання, легкість генерування ідей, критичність мислення, здатність до переносу знань й умінь у нові ситуації, готовність пам’яті. Окрім того особистими корелятами діяльності педагога, якому властива інноваційна культура, є особливості емоційно-вольової сфери: здатність концентрувати творчі зусилля, завзятість, схильність до розумного ризику, сміливість і незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, прагнення упроваджувати новітні технології. Поза сумнівом, чільне місце посідають у професійній діяльності учителя його загальнокультурні якості: духовність, громадянська позиція, ерудованість, самоудосконалення та самореалізація. У цьому сенсі слід виокремити основні завдання учителя у процесі підвищення професійного й загального культурного рівня. До них відносимо:

- позитивна позиція стосовно ролі освіти у професії і житті загалом;
- оцінка власних знань з погляду їх адекватності вирішенню життєвих і професійних проблем;
- відкритість новому;
- прагнення працювати творчо, ініціативно;
- установка на цінність колективного результату й власного внеску в нього;
- власна суб’єктивність і відповідальність при реалізації цінностей професії в житті;
- погодженість власного досвіду в різних сферах самореалізації;
- установка на цілісність світосприймання;
- конструктивне, гнучке мислення;
- емоційна відкритість, правдивість у вираженні почуттів;
- здатність до самовладання в ситуаціях невизначеності або конфлікту;
- соціальне мислення й далекоглядність у прийнятті рішень та ін.

Відвертість розуму; висока толерантність у процесі прийняття рішень щодо невизначених і нерозв’язаних ситуацій, конструктивна активність у їх вирішенні; розвинене естетичне відчуття, прагнення краси; упевненість у власних творчих здібностях, обдарованість й міцний характер; схильність до прийняття нестандартних рішень; активність у науково-дослідницькій діяльності сумарно уможлиблюють досягнення учителем найбільш високого рівня інноваційної культури.

Окрім того, як засвідчує практика, підвищення інноваційної культури учителя передбачає формування умінь і навичок подолання різного роду перешкод, які можуть виникнути на шляху продуктивного інноваційного мислення. З-поміж них: переоцінка власних ідей; надмірна стимуляція творчої фантазії; страх; обережність у розв’язанні нових завдань; уникнення невдач шляхом пригнічення власної ініціативності й активності; конформізм; ригідність (утрудненість у зміні способів діяльності в нестандартних умовах); схильність до прийняття швидкого рішення; побоювання бути агресивним тощо. В іншому випадку, учитель, який позитивно сприймає нові ідеї та напрямки й готовий їх реалізувати у школі, характеризується як особистість творча, здатна до високоінтелектуальної праці.

Отже, інноваційна культура учителя передбачає не тільки наявність знань власного предмета, а й компетентності в інших галузях; високої культури; психологічної грамотності, а саме: уміння розкривати внутрішній світ вихованців; комунікабельності; креативних здібностей та досвіду творчої діяльності. Учитель, якому властива інноваційна культура, проявляє демократичність та відкритість; альтернативність, діалогічність; рефлексивність (чітке усвідомлення мети, змісту, способів діяльності і характеру взаємодії); має широкий

світогляд. Слід зауважити, що на практиці такий педагог є взірцем бадьорого настрою, доброго жарту, а, отже, захоплює вихованців перспективою близького успіху та перемоги у справі подолання власних слабкостей; є не тільки чуйним й дипломатичним вихователем й наставником, а й близьким другом і порадником.

Визначальну роль у процесі формування інноваційної культури учителя відіграє культура емоційна, що дозволяє йому тонко відчувати і сприймати кожную дитину; глибше виражати особисту емоційну оцінку фактів. На наше переконання, сучасний педагог – особистість, що уміло поєднує вимогливість і педагогічну доброту, яка, в свою чергу, виявляється у здатності усвідомлено вибудовувати свої стосунки з вихованцями; опорі на оптимістичну перспективу їх розвитку. Заслуговує на увагу й те, що одним із основних завдань учителя є уміння створювати оптимістичну установку, яка базується на мистецтві використання цілого арсеналу педагогічної техніки (інтонації, жестів, міміки, ходи, манери розмовляти). Загалом ці та інші характеристики особистості педагога є засадничими підвалинами його культури та гарантом ефективної інноваційної діяльності.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що суттєві зміни у всіх сферах життя постійно модифікують соціальне замовлення суспільства освіти, пред'являють все нові вимоги до її змісту, форм, способів організації, а, зокрема, й ролі педагога. Наука й освіта, які забезпечують індивідуальний розвиток особистості, стають пріоритетними у XXI столітті. Саме на цьому наголошують сучасні дослідження знаних науковців, педагогів-практиків. На це націлюють, власне, й основні державні документи про освіту (Закон України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”). Звідси й окреслюються основні завдання учителя, одним з яких є формування його інноваційної культури.

Сучасна школа, яка покликана стати майстернею для учителя та колицкою творчості для учнів, потребує від педагога наявності цілісного гуманістичного світогляду; психологічної грамотності й культури; здатності і потреби в рефлексії власних якостей і дій; прагнення особистісно-професійного саморозвитку; високого творчого потенціалу; уміння розв'язувати життєві та професійні протиріччя гуманістичним шляхом; здатності складати і реалізовувати індивідуальні особистісно-професійні програми розвитку для конкретного його етапу тощо. Загалом, наявність цих та інших якостей є гарантом успіху у процесі оволодіння інноваційною культурою, підвищенні рівня професіоналізму та педагогічної майстерності учителя, а шляхи їх ефективного формування можуть бути обґрунтовані у подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Даншова В.Л. Как стать собой. Психотехника индивидуальности / В.Л.Даншова. – Х., 1994. – 187 с.
2. Зязюн І.А. Интеллектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 11 – 57.
3. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К.Маркова. – М., 1993. – 198 с.
4. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И.Николаев // Наука і наукознавство. – 2001. – № 2. – С. 17 – 19.
5. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика / Е.Н. Пехота. – Николаев, 1996. – 231 с.
6. Фокина В.Н. Инновационная культура преподавателя ВУЗа: теоретическая модель социологического исследования / В.Н.Фокина // Инновации в образовании. – 2001. – № 1. – С. 12 – 15.

Матвеева Н.А.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УЧИТЕЛЯ

В статье исследуются особенности формирования инновационной культуры учителя и его возможность применения интерактивных технологий в профессиональной деятельности. Определяется роль учителя в функционировании и развитии общества.

Ключевые слова: педагогические технологии, инновационная педагогическая деятельность учителя, учебно-воспитательный процесс, мировоззрение, общество, образование, культура.

Matveeva N.O.

THE PECULARITIES OF FORMING TEACHER'S INNOVATIVE CULTURE

In the article we investigate the peculiarities of the formation the innovation of culture teacher and readiness to use interactive technologies in Hair professional activity. The author specifies the role of teacher in the functioning and development of the society.

Key words: pedagogical technologies, innovational and pedagogical activity of the teacher, the process of education and upbringing, world outlook, society, education, culture.

УДК 378.147:371.1:8

Нагрибельна І.А.

САМОСТІЙНА РОБОТА НАД ЕЛЕМЕНТАМИ СТИЛІСТИКИ У ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті репрезентовано методика роботи вчителя початкової школи над текстами наукового стилю. Увага акцентується на самостійному опрацюванні даного матеріалу майбутніми вчителями початкової школи в контексті їх підготовки до уроків рідної мови.

Ключові слова: самостійна робота, науковий текст, стилістика, лінгводидактика.

Постановка проблеми. Реалізація вимог модульно-розвивального навчання потребує докорінної перебудови не тільки соціальної позиції викладача, учителя й учня, а й переорієнтації складових освітньої системи: завдання, змісту, форми, методів, технологій, спрямованих на позитивний кінцевий результат. За нових умов підготовки фахівця початкової школи з курсу “Методика навчання української мови” серйозна увага приділяється модулю самостійної роботи, який передбачає опрацювання певної частини програмного матеріалу самостійно.

Таким чином, спираючись на основні положення Болонської декларації, виокремлюється певна специфіка в системі організації навчання у вищих навчальних закладах освіти. Вона полягає в тому, що переміщується акцент із процесу викладання на процес навчання майбутніх фахівців; збільшується час для позааудиторної самостійної роботи за рахунок зменшення аудиторної.

Ураховуючи означений фактор у підготовці майбутніх учителів початкової школи, слід відзначити зростаючу значущість самостійної роботи у вивченні курсу “Методика навчання української мови”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, пов’язаних із проблемою самостійної роботи як складової професійно-методичної підготовки майбутніх фахівців початкової школи, дозволив констатувати наявність наукового інтересу до означеного питання. У різні часи у своїх працях дану проблему порушували такі вчені: А.Богуш (2002 р.) [1]; В.Гецов (1984 р.) [3]; Т.Донченко (1984 р.) [4]; Н.Кічук (1991 р.) [5]; О.Мороз, В.Сластьонін, Н.Філіпенко (1997 р.); М.Пентиліук (2003 р.); П.Підкасистий (2002 р.). В аналізованих працях висвітлено науковий погляд на самостійну роботу студентів як на ефективний засіб розвитку педагогічної майстерності та професійної підготовки майбутніх учителів.

Здійснений аналіз науково-методичної літератури дає підстави говорити про те, що оволодіння технологією сучасного уроку української мови можливе і за умови самопідготовки майбутніх учителів початкових класів.